

Lars von Trier fra A til Z

Vidende, klar og personlig monografi om Lars von Triers film har internationalt format

*Peter Schepelern: Lars von Trier -
tvang og befrielse.
Rosinante Forlag 2000. 326 s. 349 kr.*

Af Rune Kühl

Lars von Trier er ikke til at komme udenom. Det lader sig simpelthen ikke nægte, at hans film er væsentlige - hvad enten man nu kan lide dem eller ej. Det spændende ved von Triers værk er ikke mindst de lidenskabeligt delte meninger: Man er ikke bare ligeglad - og man glemmer ikke hans film, når man én gang har set dem.

Breaking the Waves blev således hyldet som et mesterværk af en næsten samlet anmelderstand, men den affødte også voldsomme reaktioner fra folk, der bl.a. mente, at filmen kolporterede en reaktionær opfattelse af kvinden som offer. Hertil kan man indvende, at det måske netop er reaktionært at kræve, at enhver kvindeskikkelse

skal være repræsentativ og endda forbilledlig. Filmens skildring af en mandlig psykopat vækker jo sjovt nok ikke forargelse på hele mandkønnets vegne!

Der var også andre indvendinger mod filmen: Nogle blev helt bogstaveligt søsyge af det flaksende, håndholdte kamera og måtte forlade biografen. Selv havde jeg vanskeligt ved at tro på, at den enfoldige Bess for anden gang opsøger den psykopat, der allerede tidligere har mishandlet hende, og som nu tager livet af hende. Det forekom mig i for høj grad at være resultatet af en kynisk manuskriptforfatters bestræbelser på at få kabalen til at gå op.

Men nu, fem år efter filmens premiere, er *Breaking the Waves* stadig en film, man taler om, og som afstedkommer ofte ret højtflyvende filosofiske og eksistentielle overvejelser. Som andre von Trier-film, har den altså vist sig at være uomgængelig

og uforglemmelig i bogstaveligste forstand. Og det er jo en sjælden egenskab.

Netop derfor er Lars von Trier en instruktør, som det lønner sig at læse - og skrive - om. Mens vi ubekymret lader os underholde af en film som *Den eneste ene* uden at føle trang til mere dybdybende studier, er der noget ved von Triers film, som får i hvert fald denne tilskuer til at spørge: Hvordan gør han? Hvor får han det fra?

Rasende interessant

Disse spørgsmål besvares grundigt i Peter Schepelerns bog *Lars von Triers film - tvang og befrielse*. Det er anden og reviderede udgave af den lovpriste og prisbelønnede *Lars von Triers elementer* fra 1997. At det allerede tre år efter førsteudgaven skønnes rentabelt at udsende anden udgave, siger noget om den voldsomme interesse for Triers film, som naturligvis ikke er blevet mindre, efter at *Dancer in the Dark* vandt "De Gyldne Palmer".

Schepelern, der er lektor i filmvidenskab ved Københavns Universitet, går systematisk og kronologisk til værks. Først berettes om von Triers besynderlige familiebaggrund. Moderen mente at kunne udstyre sin søn med kunstneriske gener ved at undfange ham med en elsker, der var en fjern efterkommer af komponisten Hartmann, men som selv beklædte en prosaisk embedsmandsstilling. Dette primitive genetiske eksperiment synes snarere at bekræfte, at miljø er vigtigere end arv: I løbet af opvæksten blev drengen Lars på alle måder opmuntret til kunstnerisk skaben. Han var bl.a. skuespiller i en Thomas Winding-

Breaking the Waves. Lars von Trier og Stellan Skarsgård on location i Skotland. 1995. (Foto: Rolf Konow, Zentropa.)

børneserie, og moderen forærede ham tidligt et småfilmkamera.

Dernæst følger den rigt illustrerede gennemgang af filmene fra den 11-årige Lars Triers første småfilm over diverse amatørfilm og filmskoleøvelser til de egentlige spillefilm med plads til en gennemgang af reklamefilmene og musikvideoerne undervejs. Det er rasende interessant at læse om filmenes tilblivelse - om de bagvedliggende ideer og de højst originale tekniske eksperimenter.

Ekstremt detaljeret

Kapitlerne er bygget nogenlunde ensartet op: Et kortfattet handlingsreferat efterfølges af afsnit om tilblivelse, metode og modtagelse, hvorefter kapitlet afrundes af nogle betragtninger om filmenes stil og tematik og især deres "filmhistoriske og kulturelle rødder", som det hedder i forordet.

Denne fremgangsmåde medfører, at vi får en ekstremt detaljeret og, må det formodes, temmelig udtømmende viden om alle ydre omstændigheder omkring filmene. Til gengæld udsættes filmenes indholdsside ikke for den dybtgående og omfattende analyse, man på denne baggrund kunne forvente. Den side af sagen overlader Schepelern trygt til læserne, måske i erkendelse af, at enhver tolkning af et kunstværk alligevel er utilstrækkelig i forhold til kunstværket selv.

Lad os tage kapitlet om den foromtalte *Breaking the Waves* som eksempel på Schepelerns metode: Vi følger historiens tilblivelse gennem adskillige synopser, såkaldte *treatments* og manuskriptudkast. Mens Bess i den endelige film ikke føler lyst ved sine seksuelle udskjelser til ære for den lammede ægtemand, er hun i de tidligere udkast betydelig mere beslægtet med den masochistiske heltinde i *O's historie* og

dennes utallige trivialpornografiske efterkommere. Men hvis Bess følte lyst, ville det jo ikke være et offer, hun bragte, så efterhånden som historien blev mere religiøs, blev den også mindre pornografisk.

I den forbindelse refererer den meget vidende Schepelern først til Susan Sontags betragtninger om slægtskabet mellem seksuel og religiøs besættelse, så til Berninis barokskulpturer af henførte helgeninder og til Markis de Sade. Bess jævnføres desuden med heltinderne hos bl.a. Goethe, Wagner, Ibsen og Fellini samt i *1001 Nat*, *Dracula*, *King Kong* og *Betty Blue*. Slutningens mirakuløse kirkeklokker sammenlignes med andre metafysiske filmbilleder fra Tarkovskij, Hitchcock og Dreyer til *Nærkontakt af tredje grad*.

Præcis karakteristik

Den oprindelige inspiration til *Breaking the Waves* fik Trier åbenbart fra en sentimental billedbog betitlet *Guld Hjerte*, som til hans kulturradikale forældres misbilligelse på en eller anden måde var havnet i barndomshjemmet. Her kommer Schepelerns forkærlighed for minutøst detaljerede udredninger til fuld udfoldelse: Ikke nok med at hele billedbogens tekst gengives, vi får blandt meget andet også at vide, at bogens mål er 24 x 35 cm, og at fem af bogens sider gengives som farveillustrationer. Dertil kommer oplysningen om *Guld Hjerte* -bogens nære slægtskab med Grimms eventyr *Die Sterntaler* og den svenske billedbog om *Burre-Busse*. Begge disse historier får vi oven i købet også illustrationer fra!

Meget betegnende rundes kapitlet om *Breaking the Waves* af med en række elegant turnerede, ubesvarede spørgsmål, som fortjener at blive citeret i sammenhæng. Tilsammen danner de en mere præcis karakteristik af Triers modsætningsfyldte fil-

miske univers, end nok så mange entydige vurderinger kunne have gjort:

Står godhedens mirakuløse sejr til troende? Kan filmen tages for pålydende, eller er det endnu en virtuos leg med en genres spilleregler? Er Trier en nyreligiøs vækkelsesprædikant fuld af mirakuløst sludder og damebladvrov - eller er han en genial fortæller med et stænk af kynisme? Er han en troende katolik, der hylder en kvindelig martyr, eller en djævlblændt manipulator, der trykker på de rigtige knapper? Har fromheden besejret den mørke lyst, eller har Trier simpelthen arbejdet sig frem til den mest virkningsfulde behandling af stoffet?

Svarene brydes i bølgerne.

Som det fremgår, er detaljerigheden i Schepelerns monografi overvældende på grænsen til det absurde. Men mirakuløst nok opleves detaljerne som vedkommende og interessante, og man bliver virkelig klogere på von Triers værk.

At dette lykkes, skyldes ikke mindst Schepelerns beundringsværdigt klare stil, der underspiller forfatterens subjektive meninger og vurderinger til fordel for nøgterne iagttagelser, men som alligevel opleves som særdeles personlig. Det viser sig bl.a. i bogens helt specielle form for humor, der hele tiden bobler op til overfladen, på en gang elskværdig og respektløs.

Viddet kommer eksempelvis til udtryk i denne bemærkning om de fire dogme-instruktørens kaotiske nytårseksperiment, hvor fire tv-kanaler samtidig viste hver deres rodede fragment af en direkte transmitteret, semi-improviseret spillefilm:

Hvis Hamlet var fortalt på den måde, kunne man let risikere at gå glip af genfærdsscenen og så i stedet spille tiden med at se Ofelia file negle.

Illustration fra Grimms eventyr om Die Sterntaler - en af kilderne til Guld Hjerte.

At læse *Lars von Triers film - tvang og befrielse* skærper opmærksomheden, ikke blot over for von Triers mærkelige og bemærkelsesværdige film, men over for film i det hele taget. Undervejs kommer man uvægerligt til at nære en voksende beundring og respekt for Lars von Trier: For instruktøren, som har vundet verdensry ved at genopfinde film-sproget for hver film, han laver. Og for igangsætteren, som i stedet for at tage til Hollywood, med dog-me-konceptet og Zen-tropa-selskabet har skabt sit eget Hollywood og pustet nyt liv i dansk film. I offentligheden er han næsten mest kendt for sine neuroser og fobi-

er, men egentlig er det vel mere bemærkelsesværdigt, at han ikke lader sig standse af dem.

Fra den gule undergangsverden i *Forbrydelsens Element* til den løslupne fortælleglæde i *Riget*, fra den kølige formalisme i *Europa* til den musikalske patos i *Dancer in the Dark*, har Lars von Trier skabt en række uomgængelige og uforglemmelige film.

Og Peter Schepelern har skrevet en bog, der som sit emne har internationalt format.

Rune Köhl studerer litteratur, skriver artikler og laver radio.